

על גורית קדמן

ליום השלושים - 28.4.87

מאת שרה לוי-תנאי

שהביאו לנו המורים עולי גרמניה. זה היה בילדותי בשפיה. באותן שנים היתה גרט קאופמן חלוצה באחד מישובי העמק (העמק שהוא חלום). מורי ורבי בשפיה, פרופסור משה קלוורי עליו השלום, מחנך ואדם דגול, מורה ליוונית ולטינית, היה מצמיד אל הגזעים של חורשת שפיה תמונות של פסלי יוון וציורים של אמני הרנסנס וגדולי הציירים מן המאה התשע עשרה. איפה הייתי רואה זאת? גרט קאופמן באה מן האקלים התרבותי אותו לא ידענו ורק הודות ליקים האלה ולמורינו מרוסיה ופולניה זכינו למגעה של תרבות שעוררה בנו את השאיפה ללמוד ולדעת. האוכל בימים ההם היה חלב רזה, אבל התרבות - שמנת!

על גרט שמעתי רק בימי נעורי המאוחרים. סיפרו שעבדה בבן שמן, בן שמן של עוד דוקטור, ד"ר זיגפריד ליהמן. שם, כנראה, גאה המנוע העקשני שלא הרפה ממנה עד אחרית ימיה. זה התחיל בריקודי עמים, עמי אירופה כמובן. גם אני למדתי בילדותי, בבית הספר העממי בצפת, ריקוד עממי גרמני מקטה דן, אותה קטה דן שהקימה את מלון דן בתל אביב. בצפת למדנו גם שירים של מוצרט ושוברט שתורגמו לעברית. אינני יודעת מה למדה גרט קאופמן בריקוד, בתנועה, בתרבות התנועה. דבר ברור אחד אני יודעת: היתה לה תנועה של תרבות.

מגרט לגורית היתה הדרך ארוכה וקשה, אך גורית עשתה אותה בכוח של פלחה, בלי חוכמות והתחכמויות. מי אינו זוכר את בית הקאופמנים, שהפך להיות בית קדמן? בית מלא חיים, מלא ילדים, מלא תנועה של תלמידים ואורחים למיניהם. הסלון היה אולם, מה זה אולם - סטודיו! מי לא רקד שם ומי לא אכל שם? שם אכלו וישנו, ממש כבבית מלון.

גורית קדמן

תמיד היה מקום ותמיד היה אוכל. מה פלא, שלבה של גורית היה "כפתורו של אולם"? איילה, היום ממשיכה את דרך אמה,

היתה הקטנה, המפונקת בתוך קבוצת ילדים שנתנו לבית הקדמני את אופיו המיוחד. בתוך התנועה הבלתי פוסקת בבית קדמן שמרה גורית על איזון מופלא: ערה, סוחפת, אך לא נגרת אל אי שקט מכביד. פתיחותה היתה כפתיחות ביתה, עולמה ואולמה. היה לה קשב מיוחד אל ההמיה העדינה, המרומזת והמבטיחה של שורשי תרבות, ריכוזה את הקשב שלה אל העיקר שממנו צומחת התרבות. קראו לזה פולקלור עדות, כינוי שעורר בכמה יפי נפש רתיעה וחשש מפני צמצום המושג תרבות.

גורית החזקה, רבת האמונה וספוגת ערכי תרבות אמיתיים, היתה בין אלה שנצמדו אל אוצרות הפולקלור שהגיעו לארץ עם גלי העלויות ממזרח וממערב. היא ידעה, כפי שידעו גדולי האמנים בכל הדורות, שפולקלור הוא המסד לבניין האמנות. היא חשה בסכנה האורבת להיעלמות חומרי היסוד העדינים של תכשיטים, רקמות, נעימות, מקצבים, צעדות ותנועות למיניהן. כאחוזת דיבוק למדה, צילמה, הטיפה, נדדה כרוח תזזית בישובי הארץ, בין עמים וארצות, ובקולה הצרוד קמעא שבקע בעוז מגוף איתן - רקדה, הרקידה והפיצה את תגליותיה: ריקודי העדות של ישראל החדשה.

האוצרות שהשאירה כתיעוד שאין ערך לו - יזינו עוד רבים מחוקרי המחול שלנו ובוודאי גם יעוררו יוצרי מחול צעירים, שלבם פתוח אל מקורות שיפרו ויפנו את דמיונם אל יצירה אמנותית ישראלית.

גורית הלכה לעולמה? עולמה הוא בזה ובבא! אומרים: "חבל על דאבדין ולא משתכחין" - גורית לא אבדה ולא תישכח! הנכון ביותר הוא: היא "הלכה בדרך כל הארץ" - ובדרך ארצות. הלכה, הולכת ותלך כל עוד רוקדים פה זקונים ונעורים, עדות ועמים, עליה אפשר לומר בלב שלם: היא הרקידה עס!

בפרק א' של ספר בראשית יש פסוקים אשר לעולם לא אחדל מלהתפעם מהם: "והארץ היתה תהו ובהו... ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור" - האור הבוקע מכל תהו ובהו של לבטי יצירה. בהיסטוריה של ריקודי העם בישראל מהווה דליה הראשונה את עמוד האור ונקודת הזינוק. זו היתה עלייה לרגל. המונים זרמו אל החג הגדול. הייתי אז מאנשי רמת הכובש. לא אשכח את זרמי האנשים: גברים, נשים, זקנים, צעירים וילדים.

בני עדות שונות: יהודים ולא יהודים. רוח גדולה נשאה את כולם. על ההר ישבו גושי אדם מתוחים וקשובים, כמצפים לבשורה חדשה, ואכן, הפלא שהתחולל בדליה סחף ורומם עם שלם. המנצחת, תרתי משמע, על התנועה הכבירה של עם מתכנס, מצפה ומואר באור של תקווה גדולה - היתה האשה שאנו מעלים את זכרה הערב.

גורית - כך קראנו לה כולנו. גורית קדמן היה רק שם למאמרים, לספרים, להרצאות, אך בפגישות, במגע היומיומי, בחילופי דברים, בסערות-ויכוחים ובמעגלי רוקדים - היתה זאת גורית, שם כמעט ילדותי. ומשהו חיתי, שם שיש בו רוח של ילדות, חן וחיוניות של אנשים שאינם מודעים לכוחם הטבעי, הם עובדים רק בכוח האנרגיה המניעה את תחושתם וחזונם ללא פיתולי ספקות המחלישים את הדחף היוצר. גורית היתה מנוע המנוע על ידי עצמו בתנועה בלתי פוסקת של פעימות הנובעות מלב תמים ונדיב.

אבל בראשית, בשנות העשרים והשלושים, היתה זאת גרט קאופמן, שם מתוך שורה שלמה של חלוצים מגרמניה. זכות גדולה נפלה בחלקי להיות בין הילדים שהתחנכו על ידי עולים חלוצים מרוסיה ומגרמניה. מדריכי מגרמניה היו דוקטורים ופרופסורים, לא פחות ולא יותר. איזה בזבוז של ידע ועושר תרבותי על ילדים עניים ועצובים, ביניהם גדלתי במוסדות. בסוף שנות השלושים באו עוד עולים מגרמניה, אולי לאו דווקא דוקטורים, רק אנשים ששינו את פני הרחוב הארץ ישראלי. יש עוד כאלה שזוכרים כיצד השתנו חלונות הראווה ברחובות אלנבי ובן-יהודה.

בהזדמנות זאת נזכיר את התרבות האחרת, תרבותם של בני המזרח בינינו, שגם היא חלק מהווייתנו ואשר גורית, האמונה על תרבות המערב, נפתחה אליה בכל נימי נפשה ובכך היתה מחלוצי הפעילות למען אחדות העם בישראל ולמען הבנה בין כל תושבי הארץ הזאת.

נשוב אל המורים החלוצים מן העלייה השלישית. היום מעוררת המלה פרופסור את לעגם של דמגוגים, אבל אז, גם כאשר לא ידענו מה זה דוקטור ומה זה פרופסור - אכלנו פרוסות מלחם התרבות

אל מול האימה שגאתה באירופה. תהיה אשר תהיה דליה הראשונה - דבר אחד ברור ומופלא: מן הכנס הנרגש ההוא עלו יופי ותום בטוהר ובחן שלא חזרו עוד בשום כנס או פסטיבל. זו היתה החד פעמיות של מעשה בראשית.

לא אשכח את רגליהם השזופות והדקות של ילדי עין חרוד בריקודיה העדינים של רבקה שטורמן, גם היא משבט היקים שלנו. רגלי הילדים היו כגבעולים של פרחי תקווה חדשים ורעננים. זו היתה ראשיתו של ריקוד העם הישראלי שצמח בתלם המחרשה של גורית קדמן.

גורית עלתה מדור של חלוצי בראשית, אם בעמק, אם בתל אביב ואם בתפוצות. היא לא תקעה בחצוצרות. היא אספה צלילים וצלצלים מקצות עולם. התופים למיניהם שליוו את עבודתה ויצירתה היו תופים של הלמות לב גדול, לב סוער ונדיב.

אני זוכרת במיוחד את היום בו חגגו לה שמונים שנה. ישבה על כורסא בלב אולם הומה ומלא שמחת ידידיה ותלמידיה. ישבה כילדה צייתנית, מחייכת ושמחה ועם זאת כאילו תוהה, מה אתם רוצים מחיי? אני רוצה רק לקום ולרקוד. אך היתה בה גם שלוות העמל לאחר יום עמלו. עם כל סערת רוחה היא דיברה תמיד בלשון השלום. אצלה היה השלום לא רק עכשיו אלא גם אתמול והיום ומחר וביום ובלילה. אופיה, התנהגותה, יחסה אל אנשים ואל העולם ובעיותיו היו משוחררים מכל תסביכים שהם. היתה ציפור דרוו משוחררת שרתמה עצמה לשחרור חברה ותרבות מכל דעות קדומות. מעולם לא דיברה פטריסטי. הציונות שלה נכנסה לרגליה, שהיו כמחרשה שפילחה תלמים בשדה המחול הישראלי על גווני השונים. אמרתי לכם: פלחה יקית.

החן של ריקודי העם בשנות הארבעים היה החן של חלוציות. יש אומרים, שדליה הראשונה היתה קריאת דווקא של ארץ ישראל

Puerto Rico

5-14.1.1996 Jan. 1996
FESTIVAL INTERNACIONAL DE FOLKLORE
DE PUERTO RICO
Calle Francisco Sein 401 Apt. 5, Floral Park, Hato Rey,
00917 Puerto Rico

Russia

CIOFF 10, Kropotkinskij per
119034 Moscow

June 1996 (6 days)
INTERN. FOLKLORE FESTIVAL "CONCORD"
NETEKAMSK/BASHKORTOSTAN
CIOFF-Russian Committee

Aug. 1996 (9 days)
INTERN. FOLKDANCE FESTIVAL
"ZORI VLADIKAVKAZA"
NORTHERN OSSETIA
CIOFF-Russian Committee

Slovakia

3-8.6.1996 1998
ACADEMICKA NITRA
Stúrova 3, 94901 Nitra

17-23.6.1996 June 1997
MEDZINARODNY FOLKLORNY FESTIVAL
Hlavná 42, 04368 Kosice

17-23.6.1996 June 1997
EUROFOLKLOR BANSKÁ BYSTRICA
Horná 21, 97526 Banská Bystrica

5-7.7.1996 July 1997
FOLKLORNY FESTIVAL VYCHODNA
Nam SNP12,
81234 Bratislava

12-14.7.1996 July 1997
FOLKLORNÉ SLAVNOSTI POD POLANOU
Dom Kultúry A. Sládkovica, 96212 Detva

Slovenia

Feb. 1996 Feb. 1997
KURIENTOVANJE, CARNIVAL FESTIVAL PTUJ
Slovenski trg 14,
SL-62250 Ptuj

May 1996 May 1997
WINE SPRING METLIKA
Mátni trg 24,
SL-68330 Metlika

June/July 1996 1997
FOLKART MARIBOR
Kneza Kocija 9,
SL-62000 Maribor

Sept. 1996 Sept. 1997
GOLDEN ACCORDION LJUBECNA
Kcbekeva 45, SL-63211 Skofja vas.

Spain

4-8.5.1996
MOSTRA DE DANZAS POPULAR
Sant ramon 20, E-08290 Cerdanyola del Valles-Barcelona

23.6-2.7.1996
FESTIVAL FOLCLORICO INTERN. DE EXTRAMADURA
Apartado 467-E-60080 Badajoz

2-9.7.1996
JORNADAS FOLKLORICAS NAZARENAS INTERN.
Mallizas 33, 41700 Dos Hermanas-Sevilla

3-10.7.1997
"FOLK DE MUNDO"
Apartado 417-E-23080 Jaen

6-9.7.1996
FESTIVAL INTERN. DE FOLKLORE
Valverde 5-E-11004 Cadiz

16-23.7.1996
FESTIVAL INTERN. DE FOLKLORE
Apartado 352-E-09080 Burgos

16-23.7.1996
FESTIVAL INTERN. DE FOLKLORE
Ronda de Alarcos, 18-E-13002 Ciudad Real

20-31.7.1996
FESTIVAL INTERN. DE FOLKLORE
Santa Maria 10-E-48920 Portugalete (Bizcaia)

23-30.7.1996
MOSTRA INTERN. FOLKLORICA
Apartado 39, E-07100 Solter-Mallorca

27.7-5.8.1996 1997
FESTIVAL FOLCLORICO DE LOS PIRINEOS
Pl. Mayor 24, E-22700 Jaca (Huesca)

1-5.8.1995
MOSTRA FOLKLORICA POPULAR INTERN.
Garcia Doriga 15-1-E-27850 Vivero-Lugo

2-5.8.1996
FESTIVAL INTERN. DE FOLKLORE
Maternidad2-3-E-33307 Gijon (Asturias)

3-15.8.1996
FESTIVAL DE LOS PUEBLOS DEL MUNDO
Av. del Cuartel S/N-E-06225 Ribera del Fresno-Badajoz

4-13.8.1996
XORNADAS DE FOLKLORE
Seixalbo, Ctra. Gral 42,
E-32970 Orense

16-19.8.1996
FESTIVAL INTERN.
DE FOLKLORE
San Nicolás 11-2-E-15001 La Coruña

17-25.8.1996
MUESTRA INTERN.
DE FOLKLORE
Av. de la Libertad
68-E-30710 Los Alcazares-Murcia

19-26.8.1996
FESTIVAL INTERN.
DE DANZAS
Avd. de Andalucía
21-E-21004 Huelva

21-25.8.1996
FESTIVAL INT. DE MUSICA Y DANZA POPULAR
La Camara 49-1-E-33207 Aviles-Asturias

24.8-1.9.1996
MUESTRA INTERN.
DE FOLKLORE
Apartado 72-E-44080 Teruel

28.8-5.9.1996
MUESTRO FOLCLORICA INTERN.
Calle Calvo Asensio 6,
E-22400 Ronda-Malaga

31.8-3.9.1996
FESTIVAL INTERN. DE DANSES VILA-REAL
Soades 8-3 B-E-12540-Castellon

5-15.9.1996
JORNADE INTERN. FOLKLORIQUES CATALUNYA
Viladomat 271-273-E-08021 Barcelona

12-16.9.1996
FESTIVAL INTERN. DE FOLKLORE
Av. Juan Carlos 1, 8-2-E-30800 Lorca-Murcia

Sweden

5-7.7.1996 4-6.7.1997
RATTVIKSDANSEN
Box 43-S-79521 Rättvik

Switzerland

4-11.8.1996 2-9.8.1998
FESTIVAL INTERN. FOLKLORIQUE D'OCTODURE
MARTIGNY
Tourist Office-CH 1920 Martigny

21-24.8.1996
FESTIVAL DE FOLKLORE INTERN. DU CANTON DE
NEUCHÂTEL
Casa Postale 517,
CH-2000 Neuchâtel

27.8-1.9.1996
26-31.8.1997
RECONTRES FOLKLORIQUES INTERNATIONALES
FRIBOURG
Case Postale 770, CH-1700 Fribourg

1996 1997
INTERN. VOLKSTANZTREFEN ZÜRICH
Rutlistr. 7, CH-8400 Winterthur

Turkey

1-6.6.1996
INTERN. CHILDREN'S FOLK FESTIVAL
Mr. Ertum Ocal, P.B. 2, TR-Ataköy/Istanbul

19-25.7.1996
INTERNATIONAL YESILKÖY FOLK DANCEFESTIVAL
Salihye Sok Ömür Apt. 16/2 TR-Yesilköy-Istanbul

16.24.9.1996
INTERN. ATAKÖY FOLKLORE FESTIVAL
Mr. Ertum Ocal, P.B.2,
TR-Ataköy/Istanbul

USA

May 1996
INTERN. FOLKFEST
1019 E Northfield Boul.
USA-Murfreesboro, TN. 37130

18-27.7.1996
FOLKMOOT USA
P.O.Box 523, USA-Waynesville NC 28786

21-27.9.1996
UTAH'S DIXIE INTERN. FOLKFEST
P.O.Box 935,
St.Georg/Utah 84771